

Mellomfagsoppgave:

”Friluftsliv og risiko”

”One should never underestimate the importance of staying alive.”

Tom Patey, engelsk klatrer, sitert i Breivik (1995)

**Levert ved Høgskuleutdanninga i Stryn, høsten 2003
Av Lars Verket**

Innhold

1	Innledning	3
1.1	Problemstillinger.....	4
2	Metode	5
2.1	Spørreskjemaet.....	5
2.2	Utvalget.....	6
3	Begrepet ”risiko”	8
3.1	Breivik.....	8
3.2	Tordsson.....	11
3.3	Mytting.....	12
3.4	Einang	14
3.5	Grimeland	14
3.6	Ukjent.....	15
4	Resultater	17
4.1	Kjønn.....	17
4.2	Alder	17
4.3	Friluftaktivitet.....	17
4.4	Definisjon av risiko.....	17
4.5	Hvorfor en bedriver sin aktivitet.....	18
4.6	Skade.....	20
4.7	Endret holdning.....	21
4.8	Hvorfor endret holdning?.....	21
4.9	Risiko verdi i seg selv?	22
5	Oppsummering.....	24
5.1	Problemstillingene	24
5.1.1	Hvordan defineres begrepet risiko?	24
5.1.2	Hvorfor bedriver folk sin risikoaktivitet?	24
5.1.3	Hvor utbredt er skadeomfanget i disse aktivitetene?	24
5.1.4	Endrer holdningen til risiko seg over tid, og i så fall hvorfor?	24
5.1.5	Har risiko verdi i seg selv?.....	25
5.2	Veien videre	25
5.3	Personlig sluttbemerkning	25
6	Litteraturliste.....	29
7	Vedlegg 1: Spørreskjema.....	32

1 Innledning

Denne oppgaven skal handle om friluftsliv og risiko. Risiko er et vanskelig begrep, men blir likevel brukt mye i dagligtalen. Livet er jo fullt av risiko, og har garantert dødelig utgang...

Gjennom denne oppgaven håper jeg å komme nærmere begrepet "risiko" sin kjerne. Er det enighet om hva begrepet betyr? Hva betyr risiko i friluftslivet? Har risiko verdi i seg selv? Dette er noe av det jeg håper å få svar på.

Livet er jo som kjent en ekstremsport, og vi skal alle dø engang. Gjennom media blir vi bombardert med leteaksjoner, ulykker osv. fra friluftslivets arena. Bildet er ganske fortegnet i forhold til det friluftslivet som drives. En må huske at over 90 prosent av befolkningen bedriver friluftsliv på en eller annen måte.

Risiko har veldig mange aspekter, også utenom friluftsliv. Jeg skal prøve å komme litt tilbake til det i oppsummeringen av denne oppgaven. Litt av inspirasjonen for å skrive om dette, er nemlig at risiko i friluftsliv blir veldig fokusert. Samtidig er det mange

risikoaktiviteter (inaktivitet, røyking, alkohol, dårlig kosthold osv) som har et helt annet fokus i media. Antagelig henger dette sammen med at det tas risiko på kort og lang sikt. Friluftslivsrisiko handler ofte om øyeblikket, mens mange andre aktiviteter har høy risiko på lang sikt. Men, tilbake til oppgaven og risiko i friluftslivet:

Først i denne oppgaven vil jeg redegjøre for utvalgte problemstillinger. Så vier jeg ett kapittel til metode, før jeg tar for meg litteratur på området. Etter at en del norske bidragsyttere har fått sagt sitt, utarbeider jeg et spørreskjema som legges ut til "folket".

I kap. 4 går jeg så igjennom resultatene fra spørreundersøkelsen. I det siste kapittelet går jeg tilbake til problemstillingene i 1.1., og ser om spørreskjemaet har kastet lys over de spørsmålene jeg stilte meg der. Her vil jeg også prøve å skissere veier til videre studier. Dette er et veldig interessant område, og jeg håper at andre vil bringe temaet videre.

Jeg er opptatt av tilgjengeliggjøring, og denne oppgaven kan lastes ned i diverse formater fra nettstedet www.naturliv.no. Der vil det også være mulig å hente dataene i spørreskjemaet (disse er lagret i Excel-format).

1.1 Problemstillinger

I denne oppgaven vil jeg forsøke å belyse følgende problemstillinger:

- Hvordan defineres begrepet risiko?
- Hvorfor bedriver folk sin risikoaktivitet?
- Hvor utbredt er skadeomfanget i disse aktivitetene?
- Endrer holdningen til risiko seg over tid, og i så fall hvorfor?
- Har risiko verdi i seg selv?

Dette vil først blir forsøkt gjort gjennom en litteraturanalyse i kapittel 3, og så gjennom et spørreskjema som analyseres i kapittel 4.

2 Metode

I denne oppgaven har jeg benyttet meg både av kvalitativ og kvantitativ analyse. Den kvalitative delen er ganske dominerende, og hovedvekten av den er litteraturanalyse. Her har jeg begrenset meg til kun norske forfattere. I tillegg til at de skal være norske, har jeg stilt som krav at de skal skrive om friluftsliv.

Grunnen til dette er avgrensingsproblematikk og omfang, og ikke at utenlandske forfattere glimrer med sitt fravær¹.

En annen del av den kvantitative analysen er definisjon og holdning i forhold til risiko. Dette spørres det etter i spørreskjemaet.

Den kvantitative delen av undersøkelsen inneholder opptelling og prosenttering i forhold til kjønn, alder og noen ja/nei-spørsmål.

2.1 Spørreskjemaet

Spørreskjemaet er i sin helhet gjengitt i kapittel 7 – vedlegg. Det består av 9 spørsmål:

- **Kjønn**
Dette er en dikotom variabel, og jeg spør for å se om ett kjønn er overrepresentert.
- **Alder**
Dette er en kontinuerlig variabel, og jeg er interessert i aldersspredning og gjennomsnittsalder.
- **Friluftaktivitet**
Her er jeg ute etter hva slags aktivitet respondenten bedriver. Det kan hjelpe oss til å se om det er forskjellig oppfatning av risikobegrepet i forskjellige aktivitetstyper.
- **Definisjon av risiko**
Her får ”folket” si sin mening.
- **Hvorfor en bedriver sin aktivitet**
Her har respondentene mulighet til å beskrive sin motivasjon for å bedrive sin friluftaktivitet.
- **Skade**
På en skala fra 1-5 er det mulig for respondentene å angi i hvilken grad aktiviteten

---

¹ De som er interessert i litteraturhenvisninger til utenlandske forfattere vil finne dette i litteraturlistene til de norske forfatterne som jeg har oppført. Se spesielt Breivik sine artikler. For de som ikke kan vente, kan jeg avsløre at M. Csikszentmihalyi (om flow), A. Giddens (moderntitet og risiko), M. Zuckermann (high-sensation-seekers), J.F. Yates og E.R. Stone er referanser som stadig gjentas...

- har ført til skade.
- **Endret holdning**
Her spør jeg om holdningen til risiko har endret seg over tid.
  - **Hvorfor endre holdning?**
De som svarer ja på spørsmålet over blir så bedt om å grunngi dette.
  - **Risiko verdi i seg selv?**
Dette er et ganske vanskelig spørsmål med mange implikasjoner. Jeg har likevel valgt å ta det med.

2.2 Utvalget

Det opereres ofte med begrepet ”representativt utvalg”. I denne oppgaven synes jeg det var mer interessant at de som fattet interesse for en undersøkelse om ”Friluftsliv og risiko” svarte på spørreskjemaet. Derfor laget jeg et elektronisk spørreskjema, og la det ut på mitt nettsted www.naturliv.no. Så la jeg inn en oppfordring om at folk måtte delta i spørreundersøkelsen på følgende nettsteder:

- www.adrenaline.no
Dette nettstedet blir drevet av undertegnede, og konsentrerer seg om padling, vandring, klatring og sykling.
- www.fjellforum.net
Dette nettstedet blir drevet av 9 friluftsnettsteder i Norge, blant annet adrenaline.no. Her er det en overvekt av fjellgeiter, skientusiaster og topptur/tinderanglere.
- www.steepstone.com
Dette nettstedet er et mekka for klatrere og buldrere, og har svært stor trafikk i forhold til nettstedene over.
- news.no.fritid.friluftsliv
Denne nyhetsgruppen har relativt liten aktivitet, men besøkes av et veldig variert utvalg av friluftslivsfolk.

Dermed får jeg ikke noe representativt utvalg, og antagelig vil de som bedriver klatring gjøre at utvalget blir ganske skjevt. Mot dette kan det så hevdes at disse friluftslivsutøverne ofte har et svært reflektert forhold til risiko. Dermed kan det jeg taper i et skjevt utvalg, vinnes tilbake på kvalitativt gode og reflekterte svar.

Jeg definerte ikke friluftsliv for respondentene, men lot de som følte seg truffet av spørreskjemaet svare. En definisjon av dette begrepet er en stor affære². Aktivitetene jeg

---

² St.meld.nr.39 bruker følgende definisjon: “Friluftsliv er opphold og fysisk aktivitet i friluft i fritiden med sikte på miljøforandring og naturopplevelse.” I Tordsson (2003) er det mulig å følge utviklingen av

fikk inn på spørreskjemaet kan alle plasseres inn under friluftsliv på en eller annen måte, selv om de kanskje skiller seg fra det som tradisjonelt blir oppfattet som friluftsliv. Jeg forkastet noen få skjemaer på bakgrunn av aktivitet. Det gjaldt noen sære aktiviteter (for eksempel ”utepuling”), noen som ikke bedrev noen aktivitet, og en del som hadde svart flere ganger.

Spørreskjemaet ble publisert på alle de fire nettstedene den 25.9.2003, og første svaret dumpet inn allerede etter 3 minutter. Skjemaet lå ute til 8.10.2003, og da var det kommet inn 86 svar.

---

friluftslivet gjennom de siste 100 år, og så hvordan aktivitetene har endret seg. Horgen (2001) har laget en flott skisse som også beskriver friluftslivet. Denne er tilgjengelig på Internett - se litteraturlisten for fullstendig adresse.

3 Begrepet ”risiko”

Begrepet ”risiko” er omtalt i mye forskjellig litteratur. I metodedelen av oppgaven avgrenset jeg litteraturen bare til norske forfattere, og videre igjen bare til litteratur som samtidig omhandler friluftsliv.

Det gjør litteraturoversikten mer håndterlig, og skulle holde til å gi et greit overblikk over feltet. Så vil jeg i oppgavens kapittel 4 komme tilbake til hva folk flest mener om begrepet ”risiko”.

3.1 Breivik

Gunnar Breivik, rektor ved Norges Idrettshøgskole, er vel det nærmeste vi kommer en ”Mr. Risiko” i Norge. I gjennom 20 år har han vært opptatt av risiko, og har skrevet utallige artikler om emnet.

Det som skiller Breivik fra de andre jeg omtaler i denne litteraturdelen er at han også ser den positive siden av risikobegrepet. For eksempel skriver Breivik (1989):

”Risikoen er den ene siden av medaljen, baksiden. Fremsiden er at risikofaktoren er knyttet til gleden over å kunne mestre stor fart, stor høyde, loddrette vegger, brusende elver. Og selvfølgelig forhøyes opplevelsen av gleden over å mestre seg selv, sin egen angst, sine egne reaksjoner. I risikosport forhøyes den elementære rus mange føler i berg og dalbanen ved at det er jeg selv som mestrer, handler og kontrollerer.”

Samtidig som Breivik ser den positive siden av risiko-medaljen, er han ikke helt villig til å gi risiko egenverdi i seg selv:

”Poenget med klatring er ikke å underkaste seg farene, men å mestre dem. Man utsetter seg for risiko frivillig, men man kontrollerer risikoen gjennom sine ferdigheter.” (Breivik 2002)

Gleden ved aktiviteten er altså helt sentral, og denne er sterkt knyttet sammen med mestring. Han skriver videre (i Breivik 1989):

”Gleden over kompleks mestring er kanskje særlig sterk i risikosport. ... Det er elementer av strategi og sjanse, det er handling under tidspress, mestring av egen angst og frykt, det er interaksjon med naturen og naturkreftene. Alt sammen gir en kombinasjon av intellektuell, følelsesmessig og motorisk glede knyttet til kontrasten mellom mestring og ikke mestring, trygghet og frykt.”

Litt senere (i Breivik 2002) skriver han:

”... spennende aktiviteter har egenverdi. De gir så sterke opplevelser av glede og mestring at folk kan bli ”hekta” ut fra selve aktivitetens egenart. Visse ting gir ”deep flow”.”

Dermed er det litt uklart hva han egentlig mener, men vi kan iallfall slå fast at Breivik er den som er desidert mest positivt innstilt til risiko av de forfatterne jeg ser på i denne oppgaven.

Når det kommer til selve definisjonen starter han med å fortelle at begrepets eymologi fører oss tilbake til det italienske ordet *risco*. Historien går tilbake til begynnelsen på den europeiske forsikringsbransjen, og *risco* betyr ”det som skjærer”. Skjær i sjøen altså. Breivik finner at i de fleste sammenhenger defineres resikobegrepet slik at det innebærer fare for tap av en eller annen type. Begrepet ”risikosport” definerer Breivik (2000) på denne måten:

”Aktiviteter der man må regne med å kunne bli alvorlig skadet eller å dø som følge av aktiviteten.”

Breivik (1995) utfyller risiko-begrepet med følgende:

Begrepet ”risiko” er definisjonsmessig knyttet til en viss sannsynlighet eller fare for tap. Tapet kan gjelde kropp, helse og liv (fysisk risiko), men kan og knyttes til villighet til å tape eller mislykkes på en rekke ulike områder i livet. Man taler om økonomisk risiko, sosial risiko, intellektuell risiko, prestasjonsmessig risiko og også personlig eller eksistensiell risiko. ... I den klassiske beslutningsteorien skjelner man mellom handling under sikkerhet, usikkerhet og risiko.

Risikopersepsjon – evne til å oppfatte, persipere en viss fare, et visst mulig ulykkesforløp.

Risikoevaluering – individets evaluering av risikoen både når det gjelder sannsynlighet og omfang.

Risikobeslutning – den bevisste beslutning om å ta eller ikke ta en viss risiko i forbindelse med en mulig handling.

Risikovilje/risikovillighet – betegner en viss holdning som individet har til å ta risiko.

Vi ser at risikobegrepet har en rekke sider. I de mest brukte modellene er mennesket primært risikounnvikende. Breivik mener at risikotaking kan knyttes til handlinger eller til arenaer.

”... jo farligere arenaen blir, desto større må sikkerhetsbevisstheten være.”

”Det er altså viktig å skille mellom handling og arena. Det som kjennetegner utøvere i risikosport og andre såkalte risikotakere, er at de er villige til å gå inn på arenaer som er risikable, der det er en viss sjanse for at noe kan gå galt. Når de går inn på disse arenaene, er de imidlertid sikkerhetsbevisste.”

Også Breivik er opptatt av samfunnsutviklingen, og mener at balansen mellom velferd og risikovillighet er en av de viktigste utfordringene for det modne skandinaviske velferdssamfunn (Breivik 2002). Flere oppsøker spenningsaktiviteter, men er ikke villige til å gå den lange veien om opplæring og mestring. Breivik (ibid) skriver:

”Man velger strikkhopp fremfor fallskjermhopp og rafting med elvelos framfor strykpadling i egen kajakk. Da endrer imidlertid risikobildet seg. Ekspertsystemer, objektive sikkerhetstiltak, utstyrskrav og sertifisering trer inn i stedet for personlig ansvar for egen sikkerhet.”

I det hele tatt er Breivik kjent for å være skeptisk til all sikkerhetstenkningen vi omgir oss med. Om dette skriver han i Breivik (1996):

”Noen er opptatt av 24 timer sikkerhet der vi skal være sikkerhetsbevisst alle døgnets timer. På en måte er dette kroningen av modernismens tanke om det rasjonelle trygghetsorienterte menneske som viser måtehold i behov, tar vare på helsa og ikke gjør dumme ting. Men mennesket er altså ikke helt plastisk. Under overflaten bobler en masse behov styrt av gener som er utviklet i forhold til en livssituasjon med utfordring og drama, med jakt, sinking, kamp og usikkerhet.”

Han er opptatt av at vi her en rar innstilling til risiko³. Om dette skriver han i Breivik (1989):

”Spaltetheten i norsk holdning til risiko kommer til uttrykk i vår utrolig inkonsekvente risikopolitikk. Man aksepterer risiko hvis den ikke er av for dramatisk karakter, og dersom mange nok driver med aktiviteten. (eks med rask passbåt kontra base i Trollveggen) ... Det norske likhetsidealet, negativt uttrykt i Janteloven, favner altså alle de som driver med det flertallet aksepterer som normalt og riktig, men fordømmer temmelig nådeløst subkulturene, det som drives av de få.”

Breivik mener at risikotageren utgjør en slags samfunnskritikk, et opprør. Risikotageren er både et resultat av, og en kritikk av samfunnet. I samme artikkel skriver han:

”... opprør mot det glatte teknologiske samfunn. ... opprør mot betong og plast, rutine og kjedsomhet. ... Er risikosport snarere å betrakte som et ”spicy” krydder på det moderne forfengelighetens marked?”

Risikotageren – også ofte omtalt som høystimulisøkeren⁴ er en spesiell type. Nedenfor har Tordsson beskrevet idealtypen. I en undersøkelse fra 1984 ble de beste fallskjermhopperne i Norge karikert på denne måten:

---

³ Dette skal jeg også komme tilbake til i avslutningen av oppgaven.

⁴ Zuckerman er det sentrale navnet her.

”Det var ikke bare det at de likte fart, spenning og fysiske utfordringer, de skåret også svært høyt i søken etter alle mulige typer nye opplevelser. De var villig til å prøve stadig nye utfordringer både på det ytre og indre plan, de var mennesker som likte å feste, slå seg løs, drikke og ta sosiale sjanser.” (Breivik 2002)

3.2 Tordsson

Tordsson har nylig avlagt sin Dr.Scient eksamen (Tordsson 2003), og har arbeidet med friluftsliv i en årrekke. Han har ikke definert risiko i noen av de arbeidene jeg har lest av ham, men skriver en del om risikotakeren:

”Han – risikotakeren er i hovedsak en mann – er langt på vei en ny bekjentskap. Nytt er det nok ikke, at noen liker det hasardiøse, men at risikotakeren frankt deklarerer at risiko er en verdi: for ham handler møtet med natur i første rekke om ”utfordring”, ”eventyr” og ”spenning”. Skal en få det beste ut av livet og friluftslivet, må en derfor ta sjanser og leve farlig.” Tordsson (2000)

I denne artikkelen tar han skarp avstand fra å dyrke risikoen:

”... kamp mot risikotaking – mot fenomenet, og mot mulige legitimeringer – fremstå som et ideologisk sanitærarbeid, et friluftslivets kulturelle heimevern.”

Samtidig ser han risikotakeren som et uttrykk for behov i samfunnet og samfunnets utvikling. Han skriver i Tordsson (2000):

”... risikotakeren tilby et slags stedfortredende liv for andre, som lever i en mer farveløs hverdag: ”helten” tar sjanser, opplever og yter for oss, hvis vi identifiserer oss med ham.”

Og:

”Risikotakeren er en av oss. Han forteller om de vilkår for livsforståelse og livsutfordring som vår tid gir for den enkelte: tidens selvmotsigelser og dikotomier, ambivalenser og paradokser. Slik kan risikotakeren si noe om hva det er å være menneske i vår tid.

Likevel er han skeptisk til dette, og følger Mytting og Einang i forhold til syn på ulykker (Tordsson 1998):

”Blir det opplest og vedtatt at i friluftsliv er risiko noe godt og verdifullt, eller at risikotakere har en spesiell og beundringsverdige personlighet, da vil det også bli flere som forstår det slik. Og dermed flere som oppsøker risiko. Og dermed, trolig, flere alvorlige ulykker.”

Han oppfatter ulykker ”som en irettesettelse fra naturen” (ibid). Samtidig er han helt åpen for å gjøre vanskelige (det leser jeg som risikofylte) aktiviteter, men det må henge sammen med mestringsevne:

”Det er helt greit å gjøre det ”vanskelige”, når en har den ferdighet, overskudd og forståelse, som gjør det helt naturlig å gjøre det ”vanskelige”. Derimot er det misforstått å gjøre det vanskelige fordi det er vanskelig.” (Tordsson 1998)⁵

Likevel, noen gjør nettopp det. Men, de er et veldig lite mindretall, det skal vi huske. Flere undersøkelser har vist dette, og Tordsson (2003) skriver:

”Risikotakeren er neppe en vanlig skikkelse. ”Ekstremaktiviteter” er den uten sammenlikning minst utbredde formen for friluftsliv, også blant ungdommer, og fenomenet er helt marginalt blant voksne.”

At risikotakeren ikke blir sett på som en vanlig skikkelse, blir særdeles klart når Tordsson (ibid) skisserer idealtypen:

”Idealtypen av en risikotaker kan beskrives som en hedonist, men en desperat slik, for livsfølelsen hans er i utgangspunktet svak, kriteriene for fremgang uklare, meningsopplevelsen diffus og det sanselige livet fattigslig. Hverdagens anomiske karakter tvinger risikotakeren til å søke seg til ytterligheter for her å erfare noen absolutter i tilværelsen. Livsintensitet finner risikotakeren gjennom å balansere på grensen mellom liv og død. ... Først når alt blir satt på spill framtrer tydelige grenser.”

Denne idealtypen er både lik, men samtidig veldig forskjellig fra det Breivik har funnet.

Til slutt vil jeg vise at Tordsson (ibid) også knytter risikobegrepet mot vår tids natursyn. Natursynet har vært i veldig endring bare de siste 100 årene, og å bringe risikobegrepet inn her er interessant. Han skriver:

”Kanskje sier risikotakeren også noe om vår tids natursyn. ... forestillingen om risiko vår tids naturforståelse, ... system i ulage, ... Å forholde seg til natur er å forholde seg til noe uberegnelig og truende. Naturen er et sted hvor det gjelder å overleve.”

3.3 Mytting

Mytting har arbeidet mye med blant annet skred og nye trender. I Mytting (1998a) deler han risikobegrepet opp i tre deler, og definerer dem slik:

---

⁵ Dette bringer tankene videre på regelen ”Tur etter evne”, som blir beskrevet i Faarlund (1973). Han skriver: ”Hvordan skal vi få mest mulig ut av turen I form av spenning, naturopplevelse, utfordring til vår evne til å tåle og greie oss ut av krevende situasjoner? Som sagt ved å velge tur etter evne.”

”Risiko kan forstås på flere måter:

***Opplevd risiko** (subjektiv risiko), det en person føler uavhengig av om det reelt foreligger en fare eller farefull situasjon (klatring på godt sikret og stramt topptau oppleves av de fleste nybegynnere som ”psykende” selv om det er minimal sjanse for at noe går galt).*

***Faktisk risiko** (objektiv risiko) er der det foreligger en reell mulighet for alvorlig skade og død (på de fleste breer vil brevandring ha høy faktisk risiko).*

***Statistisk risiko** er sannsynligheten for at alvorlig skade og død skal hende en utøver basert på statistikk over antall ulykker pr. tur eller tid utøvd. (Den statistiske risikoen ved brevandring er lav.)”*

I forhold til ulykker skriver han (ibid):

”Ulykkene kommer som følger av at utøverne søker utfordring, tar bevisste sjanser, søker risiko og fare.”

På samme måte som Einang (se senere) er han opptatt av opplæring, fordi som han sier det kan være ”dårlig samsvar mellom faktisk risiko og hvordan personer registrerer og opplever denne.” (ibid)

Han skriver i samme artikkel om noe som heter KAP-modellen:

*”Gjennom tiltak som øker en persons kunnskaper (**Knowledge**) påvirkes vedkommendes holdninger (**Attitudes**) og som slår ut i endret atferd (**Practice**)”*

Mytting er også opptatt av kultur og samfunnsutviklingen, og dens betydning. Han skriver om dette i Mytting (1998b):

”Det er i vår kultur en betydelig aksept på en livsstil som rommer omgang med det usikre. Ikke minst våre friluftslivstradisjoner er en manifestering av dette forhold: Det som er nytt er at vår mestringsevne i omgang med det usikre er blitt dårligere. Vår evne til å oppfatte risiko er dårligere... I dag er læring av kunnskap og ferdighet atskilt fra sammenheng og sted.”

Det er heller ikke bare vår evne til å oppfatte risiko som er blitt dårligere. Media har også mistet perspektivet i forhold til friluftsliv og risiko. Mytting (ukjent) skriver meget treffende om dette:

”Gir medias formidling av hendelsene et riktig bilde av det som skjer - de helsides oppslag i avisene, tett-på reportasjer, kommentarer fra ekspert- og ansvarlighets- personer, kommentarartikler på lederplass? Sml. oppslagene etter påske i 1997, da Dagsavisen 01.04.97 hadde førsteside pluss flere helsider i avisa om ulykkene i vinterfjellet; fire personer omkom i fjellet, hvorav to i en

snøskredulykke (klatrere på retur). Mens det i samme avis på 4 linjer i en bortgjemt en-spalter går fram at 6 omkom og 50 ble skadd i påsketraffikken på veg hjem fra fjellet...

Jeg skal ikke ta med mer om dette her, men kommer tilbake til dette i oppsummeringen av oppgaven.

3.4 Einang

Einang har lang ekspedisjonserfaring, blant annet fra Himalaya. I Einang (1999) skriver han at *”svært få som vil oppleve fare og risiko som noe positivt.”* Han er dermed svært kritisk til det Breivik skriver om at risiko både er negativt OG positivt. Han skriver videre:

”Ved å framholde risiko som verdi, vil en trekke andre til situasjoner med høy risiko. Dessuten vil arbeidet med å øke sikkerhet miste mening – siden risiko i seg selv fremholdes som verdifull.”

Han skriver videre:

”... direkte umoralsk når person er som er sterkt engasjert i friluftsliv og friluftsoplæring drar fram risiko som en verdi. Det avsporer og hemmer arbeidet med en av de viktigste sidene ved friluftsoplæring: Å øke sikkerheten ved ferdsel på sjø og land.”

Han er veldig fokusert på sikkerhetstenkingen, og mener fokus på risiko blir en avsporing. Selv om han også er veldig klar på at risikoen i friluftslivet i høyeste grad er tilstede, men at den er negativ. Han skriver:

”Risiko er en negativ side ved noe som oppleves som positivt... løssnøkjøring på ski: Jo større nysnømengde, desto større opplevelse – og skredfare.”

I stedet for å holde fokus på risiko som noe positivt, vil Einang fokusere på opplæring. Gjennom dette vil han redusere risikoen mest mulig. Slik at vi kan få færre ulykker.

3.5 Grimeland

Grimeland har gitt ut boken *”Når uhellet er ute – metoder for kameratredning i klatrefjell”* (Grimeland 1997) og skrevet hovedoppgaven *””Vor sport”: Klatring i Norge 1900-2000”* (Grimeland 2000). Gjennom dette har han lang erfaring innenfor klatremiljøet i Norge. I Tordsson (1998) uttaler han følgende om risiko:

”Jeg tror vel det i hovedsak er i etterkant av en tur at det blir konkret fare og dødspotensielle. Det er min erfaring at underveis på klatretur så er ikke folk så veldig opptatt av å oppsøke risiko, da er de opptatt av å minimalisere risiko, men i

etterkan kan det være veldig fengende å fortelle om det de har utsatt seg for så det er vel kanskje der det er poenget.”

3.6 Ukjent

En definisjon som jeg fikk høre første gang under et brekurs på Stryn blir mye brukt, uten at jeg har klart å spore opp hvem som er opphavsmann/kvinne til denne⁶. Den lyder:

Risiko = konsekvens x sannsynlighet

Dette er sikkert ikke ment helt matematisk, men gir et godt bilde på hva som utgjør risikoen, og hvordan en kan balansere ligningen ved å utsette seg for større konsekvens, men redusere sannsynligheten – samtidig som risikoen er konstant.

Konsekvens er i vår sammenheng knyttet til fysisk skade, men i generell risikoteori kan man jo se for seg både økonomisk, sosial og annen skade/tap. Mytting (1998) skriver: *”Konsekvensene av skadene kan variere fra død til bagateller.”*

Sannsynlighet er da sjanse for at konsekvensen skal oppstå. Denne sannsynligheten er avhengig av mange forskjellige variable. I Verket (2003) nevnes fem, men listen kan helt sikkert gjøres mer omfattende:

- Kunnskap
- Personlige ferdigheter
- Erfaring
- Sikkerhet
- Personlig egenskaper

Verdiene på disse variablene vil avgjøre om sannsynligheten for konsekvens øker eller minker.

Formelen gir også god mening i forhold til subjektiv og objektiv risiko. Breivik (1989) skriver om dette:

”Man må skille mellom den subjektive risiko en utøver føler og den objektive risiko som faktisk er tilstede. En utøver kan føle at noe er svært farlig uten å være det. Og omvendt kan noe være farlig uten at man føler det. Gjennom lang erfaring innen en sportsgren vil normalt den subjektive risiko nærme seg den objektive.”

Vi ser at han her spesielt trekker fram erfaring som en ting som reduserer sannsynligheten for konsekvens, og dermed reduserer risikoen. Den objektive risikoen kan man aldri

---

⁶ Erling-Olai Hauge sendte meg ganske tidlig en e-post der han skriver: *”Dette er den definisjonen som brukes innenfor matematisk analyse av risiko innen vitenskapen. Dette er den def. som er blitt/og blir benyttet i alle land innen risiko-vurdering og risiko-vitenskap/forskning. Den blir brukt matematisk som et utgangspunkt for vurdering av risiko. Innen felt/fagområder som samfunn, militært, medisin, politikk osv. Også på høyskole/universitet blir denne brukt. Derfor er denne veldig utbredt også i Norge.”*

overskue helt, men gjennom erfaring vil utøveren bli bedre og bedre til å oppfatte den "sanne risikoen". Det vil si at utøveren kan gi konsekvens og sannsynlighet i formelen over mest mulig reelle verdier.

4 Resultater

I dette kapitlet skal jeg ta for meg resultatene fra spørreundersøkelsen. Totalt var det 86 respondenter som svarte på 9 spørsmål.

4.1 Kjønn

I utvalget er det 15 kvinner og 71 menn. I prosent utgjør dette henholdsvis 17,4 prosent og 82,6 prosent. Menn er altså i stort flertall.

Dette stemmer godt overens med det andre også har funnet. Breivik (1989) skriver for eksempel:

”... det er også stadig flere jenter som søker inn i risikosport, foreløpig i langt mindre antall enn gutter.”

4.2 Alder

Gjennomsnittsalderen i utvalget er 31,3 år. Laveste alder er 21, og høyeste 53. Da det er så stor skjevhet i utvalget med hensyn til kjønn, har jeg valgt å ikke splitte opp utvalget ytterligere med hensyn til denne variabelen.

4.3 Friluftaktivitet

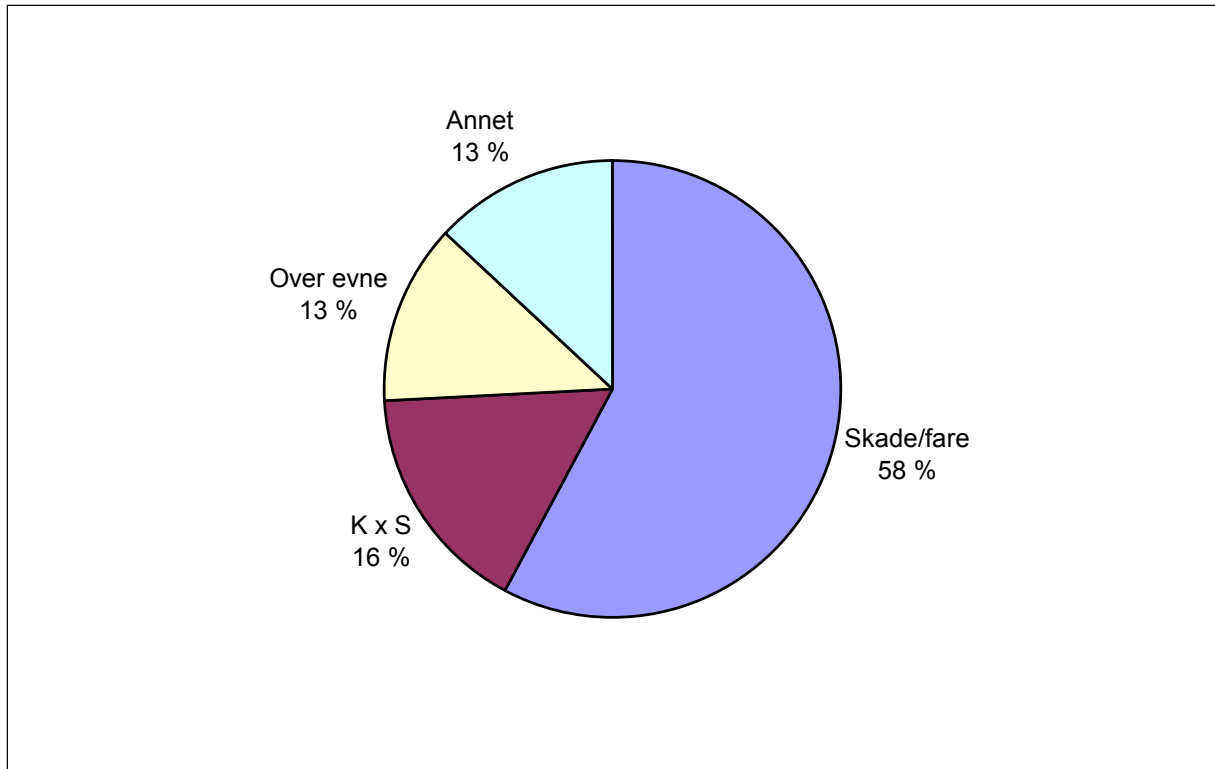
Aktivitetene spenner over et stort spekter. Både soppanking og basehopp er representert. Likevel er klatring klart overrepresentert. 31 stykker oppgir klatring som aktivitet, og de utgjør dermed litt over 36% av hele utvalget mitt. Også forskjellige typer fjellvandring/topptyrer og kano/kajakkpadling er godt representert.

4.4 Definisjon av risiko

Det kom inn 85 svar på definisjon av risiko, og nesten ingen var identiske. Etter flere gangers gjennomlesning delte jeg inn i fire forskjellige kategorier:

- De som oppfatter risiko forbundet med skade/fare
- De som bruker definisjonen Konsekvens x Sannsynlighet
- De som oppfatter risiko som noe som skjer ”over evne”
- Andre (subjektiv-, objektiv-, faktisk risiko med videre)

Da fikk jeg denne fordelingen av svar:

Figure 1: Hvor mange prosent av utvalget som foretrekker en av de fire forskjellige kategoriene av risikodefinsjoner.

Vi ser at over halvparten av utvalget svarer med at det skal innebære skade eller fare. Dette passer godt inn med for eksempel Breivik sitt syn. På andre plass kommer ganske overraskende (iallfall for meg) formelen med Konsekvens x Sannsynlighet. 16 prosent oppgav dette som sin definisjon. Litt færre, 13 prosent, mente det var risiko å gjøre ting ”over evne”. De resterende 13 prosentene klarte jeg ikke å kategorisere.

4.5 Hvorfor en bedriver sin aktivitet

I denne delen av oppgaven var det mulig å oppgi 5 ord for å beskrive hvorfor en bedrev aktiviteten sin. De skulle oppgis i prioritert rekkefølge. Jeg har fått mange ord (selv om ikke alle respondenter har gitt 5 svar). En del av ordene er synonyme, og her kunne en gått videre med kategorisering og oppdeling i grupper. Jeg velger å ikke gjøre det, da det er levert inn hele 421 ord. Å gruppere alle disse ville tatt lang tid. Interesserte henvises til datamaterialet⁷.

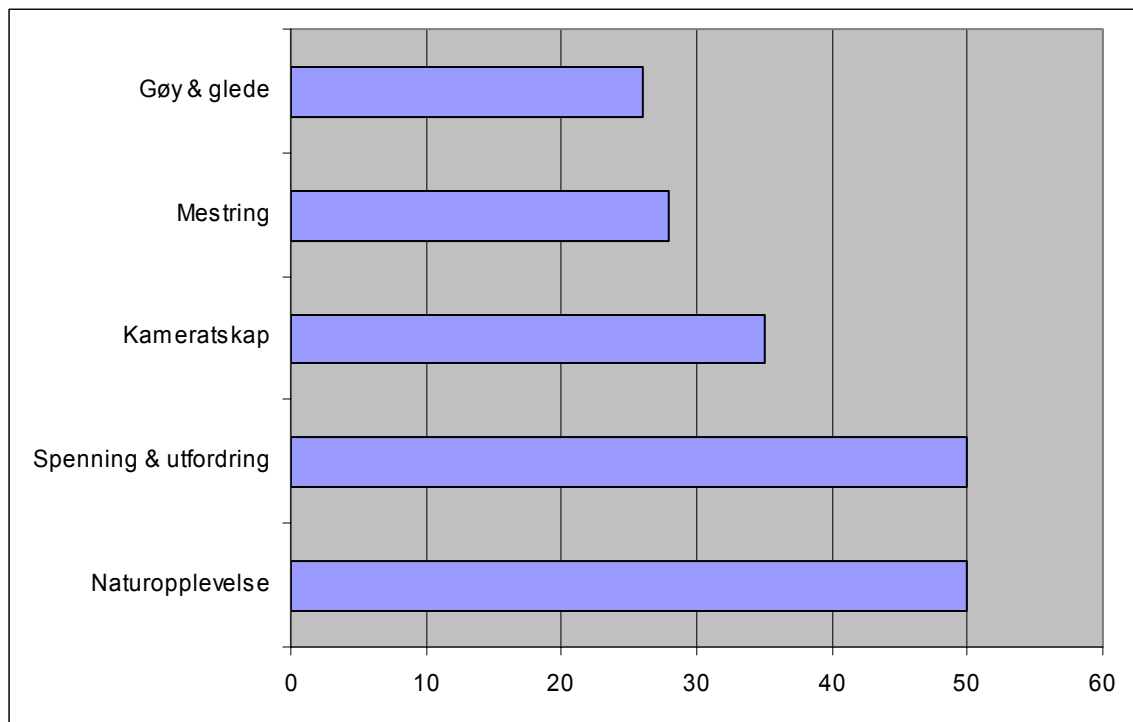
Jeg har derimot sortert ordene alfabetisk, og så satt sammen grovt ord som opptrer flere ganger. Dermed har for eksempler ”naturopplevelse”, ”natur” og ”opplevelse” havnet sammen. På samme måte som ”sosialt samvær”, ”kameratskap”, ”det sosiale” osv. Deretter så jeg hvilke gruppe som var størst. Jeg fant at følgende grupper hadde fått flest

⁷ Videre undersøkelser kan antagelig hente inspirasjon fra dette materialet til å danne faste svaralternativer i stedet for åpne. Det ville lette databehandlingen.

svar (tallene må tas med en klype salt, fordi noen ord kan være utelatt – likevel er tendensen klar):

- Naturopplevelse, natur og opplevelse (50)
- Spenning og utfordring (50)
- Kameratskap og det sosiale (35)
- Mestring (28)
- Gøy, glede og moro (26)

Dette er fremstilt i figuren nedenfor:

Figure 2: Frekvens av ordkategorier i utvalget som forklarer hvorfor utøveren bedriver sin aktivitet.

Vi ser at naturopplevelseskategorien og kategorien for spenning og utfordring er oppgitt flest ganger. Kameratskap og det sosiale havner på en tredje plass. Hva som følger deretter kommer an på detaljkategoriseringen. I min grovkategorisering følger mestring og så gøy og glede til slutt. Bak disse igjen finner vi avkobling og frihet.

I en undersøkelse av Breivik (1989) finner han:

”En undersøkelse av norske utøvere på toppnivå i klatring, elvepadling og fallskjermhopping viser at de driver sin sport først og fremst ut fra 3 motivgrupper. De viktigste motivene er lek og frihet, kameratskap og fellesskap, utfordring og opplevelse. I neste motivgruppe som er av middels viktighet finner vi opplevelse av naturen, testing av hva man selv duger til og helsemessige aspekter. Som lite viktig oppgir utøverne konkurranse og prestisje, ære og

berømmelse, popularitet og in-sport. Men det dreier seg her om topputøvere. Utøvere på lavere nivåer kan ha andre motivprofiler.”

Vi ser at mine resultater ikke skiller seg nevneverdig fra hans. Han har naturopplevelse i andre motivgruppe, og opplevelse i første. Disse har jeg kategorisert i samme.

Når det gjelder motiver for å drive friluftsliv overhodet er undersøkelsen til Vaagbø (1993) den mest kjente, men det vil gå for langt å presentere hans resultater her. Interesserte henvises til litteraturlisten.

4.6 Skade

Det store flertallet av utvalget oppga at de hadde hatt liten eller ingen skade ved utøvelsen av sin aktivitet. I hvilken grad dette er representativt eller ikke er vanskelig å si noe om. Statistikk blir som oftest bare ført over ulykker med dødelig utgang, og selv da er statistikken mangelfull. Terje Nilsen (1995) ser nærmere på dette i sin hovedoppgave ved HIH: ”Ulykker i friluftsliv”.

I denne oppgaven vil det dessverre føre for langt å gå nærmere inn på dette.

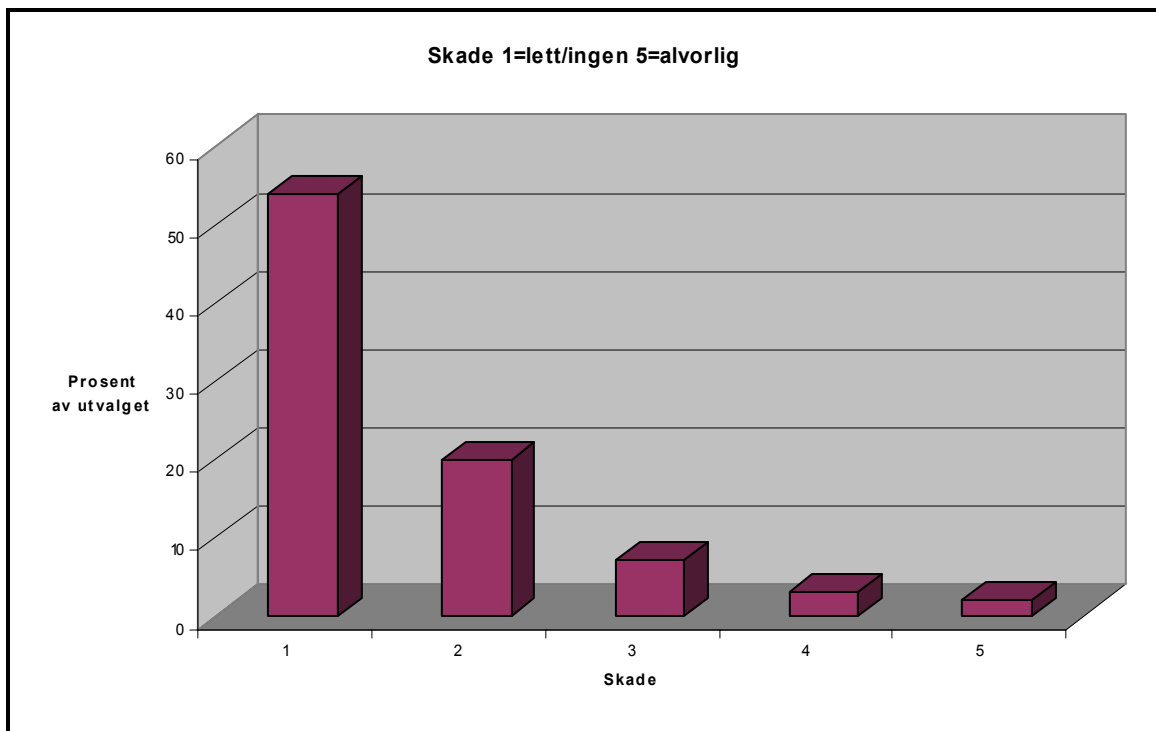
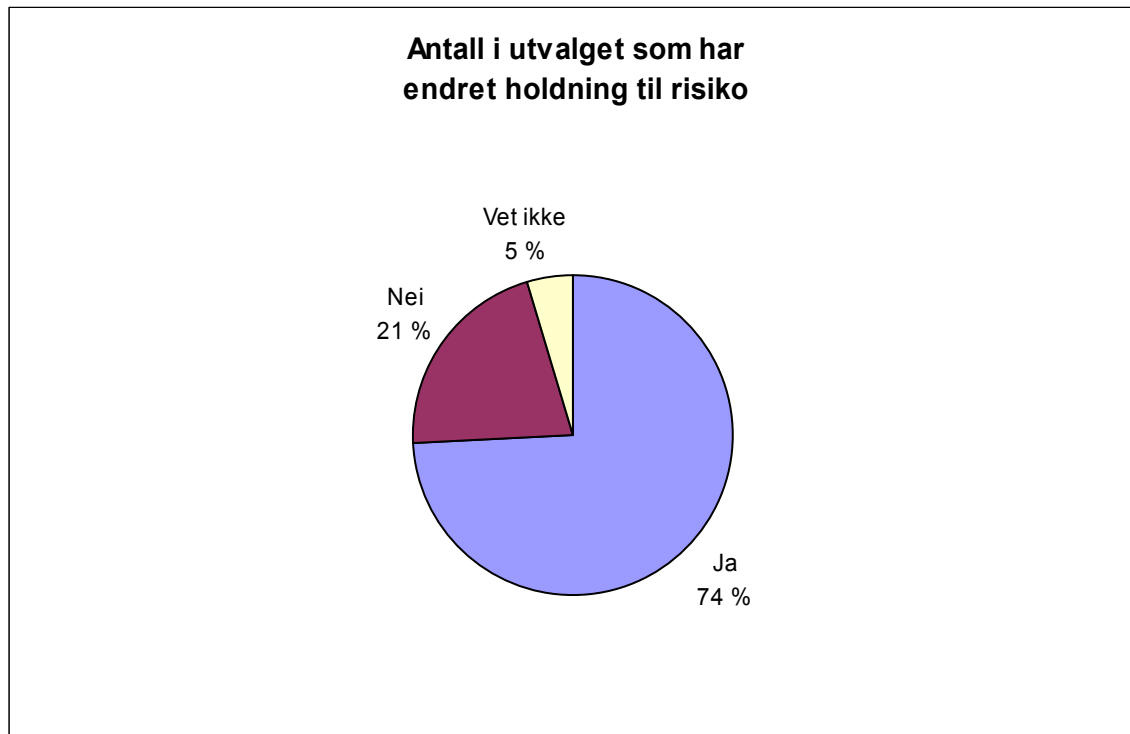

Figure 3: Prosentuering av skadeomfang i utvalget. Skade = 1 betyr lett/ingen skade, mens 5 er en alvorlig skade.

4.7 Endret holdning

Dette spørsmålet skulle se på om mange hadde endret sin holdning til risiko. Mange hadde gjort det, og det vises godt i figuren under:

Figure 4: Prosentuering av utvalget med hensyn på om de har endret sin holdning i forhold til risiko.

Planen var å se om endring av holdning kunne ses i forhold til forrige spørsmål – skader. Det viser seg at endring av holdning er ganske uavhengig av dette. Det store flertallet har liten eller ingen skader i sin aktivitet, og et enda større flertall har endret sin holdning.

Hvorfor folk endrer holdning skal vi se nærmere på i 4.8.

4.8 Hvorfor endret holdning?

Vi så ovenfor at hele 74% av utvalget hadde endret sitt forhold til risiko. Ved en gjennomgang av spørreskjemaene finner jeg at det er følgende faktorer som går igjen:

- Fått barn og familie
- Blitt eldre. Som respondent nr. 64 skriver: ”Uvøren som ung, mer forsiktig som gammel.”
- Fått kunnskap/kompetanse/erfaring/egenferdigheter.
- Sett at man ikke er udødelig – egne og andres skader. ”Fordi det er lite som skal til før man ikke lenger kan dra ut og gjøre det man liker! Bedre å spre moroa utover hele livet, og ta mindre sjanser der og da.”⁸

⁸ Respondent nr. 27

Det store flertallet av de som har endret sitt forhold til risiko har blitt mer risikoaverse⁹. Et lite flertall oppgir at de tar større risikoer, og oppgir da økt kompetanse som hovedgrunn til dette.

Dette passer også godt inn med funn som Breivik (1996) har gjort:

”Det ser ut som behovet for stimulering og spenning avtar med alder og at menn har større behov enn kvinner.”

4.9 Risiko verdi i seg selv?

Spørreskjemaet ble avsluttet med spørsmålet ”Har risiko verdi i seg selv?” Dette er et vanskelig spørsmål, men jeg valgte likevel å ta det med i undersøkelsen. Resultatet var ganske overraskende:

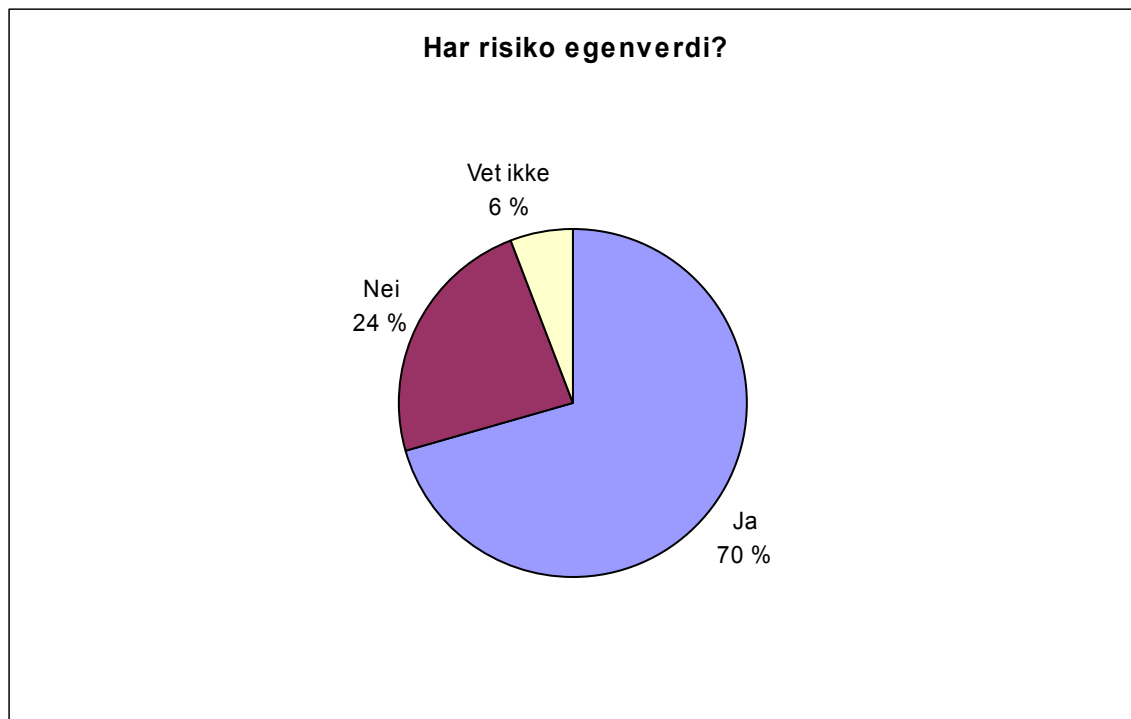

Figure 5: Prosentuering av utvalget i forhold til om risiko har egenverdi.

Vi ser at hele 70% av mitt utvalg mener at risiko har verdi i seg selv. Dette finner jeg personlig ganske oppsiktsvekkende. Vi husker Einang (1999) skrev:

”Ved å framholde risiko som verdi, vil en trekke andre til situasjoner med høy risiko. Dessuten vil arbeidet med å øke sikkerhet miste mening – siden risiko i seg selv fremholdes som verdifull.”

⁹ Risikoavers = prøver å unngå risiko.

Mot dette kan man hevde at hvis risiko og mestring går hånd i hånd, så vil risiko ha verdi i forhold til at en blir skjerpet. Slik oppfatter jeg Breivik i hans artikler.

Spørsmålet er vanskelig. Det signaliseres også i svarene jeg har fått på spørreskjemaet, der en av respondentene skriver:

”Risiko har verdi i seg selv. Det vil si, verdien er å gjøre risikoen minst mulig...”¹⁰

---

¹⁰ Respondent nr. 45.

5 Oppsummering

Jeg har i denne oppgaven prøvd å belyse begrepet ”risiko” i forhold til friluftsliv på to forskjellige måter. Først gjennom en litteraturstudie, og så gjennom et spørreskjema. Jeg vil nå knytte dette opp mot problemstillingene jeg begynte med. Så vil jeg se nærmere på hva jeg synes det kunne vært interessant å gå videre med en annen gang. Dette må gjerne oppfattes som hint til andre som også er interessert i temaet. Helt til slutt vil jeg knytte noen personlige merknader til temaet. Klarlegge hvordan jeg nå ser på problemstillingen, etter å ha arbeidet med den i ganske mange timer...

5.1 Problemstillingene

Så er vi kommet frem til det mest spennende. Har oppgaven gitt svar på problemstillingene jeg stilte i innledningen?

5.1.1 Hvordan defineres begrepet risiko?

Jeg kom ikke nærmere en fast definisjon av begrepet i løpet av oppgaven, men fikk styrket mitt inntrykk av at risiko er knyttet til skade/tap. Særlig gjelder dette resultatene fra spørreundersøkelsen. Det forundret meg også at formelen ”konsekvens x sannsynlighet” er såpass kjent i utvalget.

5.1.2 Hvorfor bedriver folk sin risikoaktivitet?

Her dukket det heller ikke opp noen store overraskelser. At naturopplevelse, utfordring/spenning og det kameratskap/det sosiale blir oppgitt som de viktigste grunnene stemmer rimelig godt med andre undersøkelser også.

5.1.3 Hvor utbredt er skadeomfanget i disse aktivitetene?

Dette spørsmålet ble stilt mest for å se på samvariasjon med om holdningen endres. Min tanke var at med skade ville holdning til risiko endres. Dette er det IKKE støtte for i utvalget. Skadeomfanget (i forhold til de som endrer holdning) er lite. Om skadeomfanget er lite i forhold til befolkningen ellers osv. er det vanskelig å si noe om.

5.1.4 Endrer holdningen til risiko seg over tid, og i så fall hvorfor?

Nesten 3 av 4 har endret sin holdning til risiko. Viktigste grunnene er ansvar (for barn og familie), alder, kunnskap & erfaring og at man ikke er udødelig (egne og andres skader). Det virker som om 3 tre første grunnene er viktigere enn dette med skader. Dette med alder og erfaring stemmer også godt med funn andre har gjort.

5.1.5 Har risiko verdi i seg selv?

Her finner vi den største overraskelsen i denne undersøkelsen. I litteraturen er det bare Breivik som klart gir risiko en verdi i seg selv, mens de andre er mer eller mindre skeptiske. I spørreundersøkelsen er det hele 70% som svarer at risiko har verdi i seg selv. I allfall for meg er dette svært overraskende¹¹. I ettertid skulle jeg gjerne hatt et felt med: Hvis ja, hvorfor? Den ballen sender jeg herved videre...

5.2 Veien videre

I avsnittet over har jeg allerede skissert en mulig videreføring av dette arbeidet. Punktvis vil jeg gjerne gi andre følgende momenter til oppfølging:

- I mitt utvalg svarer 70% av utvalget at risiko har egenverdi. Hvorfor hadde vært spennende å vite mer om.
- Skadeomfang. Her er det dårlig statistikk (særlig på mindre skader).
- Personligheten til risikotageren. Antagelig er det en individualist som er vanskelig å få til og passe i en bestemt bås. Likevel er det et ganske stort sprik fra Breiviks til Tordssons beskrivelse...
- Hvorfor er noe risiko legitim, og annen risiko ikke? Se nærmere på holdninger, og undersøke hva som innebærer faktisk risiko og subjektiv risiko.

Listen kunne helt klart vært gjort veldig lang. Dette får holde som noen små drypp. Til de som er interessert i å gå videre: Risiko og temaer rundt dette er et interessant område – Lykke til!

5.3 Personlig sluttbemerkning

Til slutt kommer jeg ikke utenom å knytte noen personlige bemerkninger til dette med risiko. Mytting (ukjent) har allerede så vidt berørt det samme som jeg har lyst til å avslutte med: 4 dør i påskefjellet, og får masse medieomtale. 6 personer dør i trafikken på vei til/fra påskefjellet og får en liten notis. Vi ser at risikoen i påskefjellet er mye mindre legitim enn risikoen i trafikken¹².

Dette bekreftes også av Krumsvik (2001):

“Også her til lands er merksemda omkring trafikkulykker relativt beskjeden i høve til at dette faktisk er eit stort samfunnsproblem. Meir "spesielle", men langt mindre alvorlege ulykkesarenaer, som t.d. ulykker i heim, barnehage, skule og i friluftslivet, får relativt mykje merksemd. Styrer dette vår merksemd vekk frå dei verkeleg omfattande risikoarenaer, til dei mindre og marginale?”

¹¹ Siste skoleår har jeg tilbrakt ved ”Nordisk friluftsliv” i Bø, og der var gjaldt følgende 3 hovedpunkter når vi skulle på tur: 1. Sikkerhet, 2. Sikkerhet og 3. Sikkerhet. Hvor risiko kom på listen vet jeg ikke, men det sier seg selv at det som var av risiko skulle minimaliseres i størst mulig grad.

¹² Jeg går nå utenfor KUN friluftsliv, men vil avslutte med noen kommentarer der friluftsliv blir sett i forhold til resten av samfunnet.

Denne oppfatningen berøres også i St.Meld.nr 39:

”Ulykker og skader ved uorganisert friluftsliv utgjør per i dag eit lite problem. I ei tid der fysisk inaktivitet er ein trussel mot folkehelsa, er det ei langt større utfordring å skape vilkår som fremjar friluftsliv og fysisk aktivitet i befolkningen.”
(Strekpunkter i 9.1.2)

Hvorfor skjer dette? Jeg er overbevist om at dette er mer eller mindre bevisst fra medias side. De fokuserer på det som angår den enkelte perifert for å selge mest mulig. Skulle de skrive om det som virkelig innebærer risiko, ville det angå hver enkelt av oss personlig. Det selger ikke – såfremt en ikke kan tjene penger på det. Krumsvik fanger også opp dette i sin kronikk (ibid):

” Vi vel nemleg svært ofte meir risikofylt åtferd enn vi kunne ha gjort, mange gonger om dagen. Vi køyrer meir, køyrer fortare, drikk meir, røykjer meir, solar oss for mykje, et meir, stressar meir, mosjonerer mindre osv. - enn vi kunne ha gjort. Forsking syner at dette har samanheng med at folk flest let seg lettare utsetje for risiko der det fatale resultatet ligg langt fram i tid, som t.d. faren for hjerte- og karsjukdomar som følgje av langvarig passivitet, røyking og dårleg kosthald. Denne "legitime" risikoåtferda gjer milliard-innhogg på statsbudsjettet kvart år og fører til mykje tragisk, men blir sjeldan krisemaksimert på same måte som ved dei mindre og marginale risikoarenaer.”

Det er lett å se for seg en feit mann i sofaen foran TV med tippekamp. Røyken i ene hånda, pilsen i den andre. I nyhetene etterpå rister han på hodet over noen som bedriver basehopp på Kjerag. Hvem lever mest risikofylt? Eller det kultiverte rødvinpartyet der den ”dype diskusjonen” dreier seg om alt det skadelige barn kan bli utsatt for. Før de setter seg i bilene sine og kjører hjem...

Risiko er gjerne noe andre utsetter seg for. Dessuten fokuseres det på risiko som skjer der og da, ikke langt frem i tid. Krumsvik (ibid) har også noe om dette:

“... risiko er sosialt konstruert i den gitte kulturen. Slik er det også i vår kultur. Dette dannar også basisen for våre haldningar til kva som er legitim versus ikkje legitim åtferd i kvardagen. I dette biletet ser ein at det sterke risikofokuset fører til at både leiken, kroppsøvinga/idretten og friluftslivet slit for sin legitimitet i samfunnsdebatten. Risikofokuset blir gong på gong løfta fram som nærast eit uoverkommeleg problem som øydelegg denne legitimiteten. Dette synast å bli forsterka gjennom media sitt tidvise tabloide søkjelys på dette området. Desse oppfatningane er lette å internalisere for folk flest, dersom ein ikkje søker meir djuptgåande kjelder. Gjer ein det, vil ein finne at det er få område der ein ser ei slik udiskutabel tverrfagleg semje om helsemessig vinst som nettopp i leik, kroppsøving/idrett og friluftsliv.”

Vi ser at denne konstruerte risikooppfatningen (som jeg mener media må ta stor del av skylda for – på kommersialismens alter) får store konsekvenser for folkehelsen. Vårt syn på hva som innebærer risiko er ”kjøpt og betalt”. Faktisk er jeg noen ganger fristet til å tro på at markedet helst vil ha oss i nærheten av et sted vi bruker penger. Kan være konsumenter. Samfunnets tjenere. I skogen kan du ikke få brukt penger, og på fjellets øde vidder er du fri fra markedets klamme hånd. Dette er jo helt klart en trussel mot markedets ”usynlige hånd”¹³. Er vi oss dette bevisst? At det står sterke krefter bak salget av rødvinflaske, mens den øde fjellbekken bare er ”i seg selv”? Og at dette kanskje legger sterke føringer på medias perspektiver på risiko?

Antagelig treffer Kromsvik (ibid) spikeren på hodet når han avslutter sin kronikk med følgende kraftsalve:

” Faktisk så kan det synast som om folk flest finn det mest behageleg å ligge lågt og kritisere andre når hendelege uhell skjer, framfor å vurdere eigen livsstil. Dette gjer at vi altfor ofte ”møter oss sjølve i døra” når ein snakkar om risikoåtfærd.”

Breivik (2002) er også opptatt av hvordan vårt forhold til risiko dannes, og skriver:

”Skyldes våre risikoreaksjoner vanedannelse og kulturell indoktrinering? Det kan synes slik.”

Risiko er en viktig del av moderniteten. Om dette skriver Breivik (ibid):

”Det at man aktivt velger visse typer risiko, er en viktig del av modernitetens risikoklima. Man kan for eksempel profilere seg ved å kjøre stygt eller røyke tross de farene man vet det innebærer. Giddens¹⁴ kaller dette kultivert risiko. .. visse sosiale former og kulturelle verdier rundt risikoen. ... et visst knippe risikoer som følger med den valgte livsstil. ... Risikoen kan være tydelig eller utydelig og mer eller mindre bevisst.”

Den kultiverte risikoen er den jeg også omtaler ovenfor. I stedet for å nevne den som en del av moderniteten, går jeg videre og mener at den er et resultat av markedet og kommersialiseringen. Det er store penger å hente på at folk velger uteliv i byen i stedet for uteliv i naturen. Kanskje virker det ikke slik i alt gore-tex hysteriet. Hvis en ser på gjennomsnittsnordmannens utgifter på risikofylt adferd, så blir ei gore-tex jakke lite å snakke om. Men, kanskje mer synlig?

---

¹³ Den ”usynlige hånda” er kanskje vanskelig å ”se”, men den er der i høyeste grad. Begrepet ble, så vidt meg bekjent, først brukt av Adam Smith (1723-90) i boka ”Wealth of Nations” som kom i 1776.

¹⁴ Jeg ser her at jeg forbyrter meg litt mot avgrensningen i kapittel 2. Giddens er ikke norsk, men er helt sentral i forståelsen av modernitetsbegrepet. For å få med begrepet ”kultivert risiko” måtte jeg ta han med, og jeg synes dette begrepet på en god måte belyser avslutningen.

Samfunnsfokuset når det gjelder risiko burde vært på:

- **Fysisk inaktivitet**
- **Dårlig kosthold**
- **Tobakk og alkohol**

I stedet fokuseres det på marginalene. Fordi det ikke skal angå oss. Det selger. Dessverre...

6 Litteraturliste

- Breivik, Gunnar (1987): *Gutters trang til å sprengre grenser. Om kjønnsroller, risiko og identitet.*
Opprinnelig foredrag på et seminar i Mannsrolleutvalget. Samtiden 3/90, s. 11-16.
- Breivik, Gunnar (1989): *Den søte lukt av fare. Samfunnsmessige og psykologiske betingelser for risikosport.*
Samtiden 1/89, s. 22-29
- Breivik, Gunnar (1994): *"On the move": Stimulibehov og fysisk aktivitet innen psykiatrien.*
I: Toril Moe, Nils Retterstøl og Marit Sørensen (red.) *Fysisk aktivitet – en ressurs i psykiatrisk behandling.*
Universitetsforlaget, Oslo 1998. S 32-42.
- Breivik, Gunnar (1995): *Hvorfor leve trygt når man kan leve farlig? Om ulykker og risikosøking.*
I: J. Lund og S.G. Nyblin: *Risikosamfunnet og risikosøking.*
Konferanserapport fra Den 13. Nordiske konferanse for ulykkesforskere. 10-12 mai 1995 på Geilo. S. 18-27.
- Breivik, Gunnar (1996): *Generasjon X: Om sport, risiko og verdier i dagens og morgendagens samfunn.*
Praktisk Økonomi og Ledelse. Nr. 3. 1996. s. 77-86.
- Breivik, Gunnar (2001): *Sug i magen og livskvalitet*
Tiden Norsk Forlag A/S, Oslo
- Breivik, Gunnar (2002) *Ekstrem sport og risikotaking som sosiologisk og samfunnsmessig fenomen*
I: Seippel, Ørnulf: *Idrettens bevegelser: Sosiologiske studier av idrett i et moderne samfunn.*
Novus, Oslo
- Einang, Ola (1999) *Friluftsliv og risiko*
I: Artikkelsamlingen *Friluftspedagogikk*, HINT 1999/2000
- Faarlund, Nils (1973): *Friluftsliv – HVA – HVORFOR – HVORDAN*
Kompendium NIH
Finnes også i elektronisk versjon:
<http://www.naturliv.no/faarlund/hva%20-%20hvorfor%20-%20hvordan.pdf>
- Grimeland, Geir (1997): *Når uhellet er ute – Metoder for kameratredning i på klatrefjell*
Norges Klatreforbund/Bregruppa-DNT

- Grimeland, Geir (2000): *"Vor sport": Klatring i Norge 1900-2000*
Hovedoppgave ved NIH
- Horgen, André (2001) *Modell for forståelsen av fenomenet friluftsliv*
<http://www.naturliv.no/andre/Friluftslivsdef.pdf>
- Krakauer, Jon (1997) *Into thin air – A personal account of the Everest disaster*
Pan Books, London
- Krumsvik, Rune (2001) *Vår sosialt kontruserte risikokultur*
Kronikk i Aftenposten 14.8.2001
<http://www.aftenposten.no/meninger/kronikker/d222330.htm>
- Mytting, Ivar (1998a): *Refleksjoner over temaet:
Kan vi forebygge ulykker gjennom holdningspåvirkning?*
I: Artikkelsamlingen *Friluftspedagogikk*, HINT 1999/2000
- Mytting, Ivar (1998b): *Sikkerhet i vinterfjellet; kan sikkerhet planlegges?*
I: Artikkelsamlingen *Friluftspedagogikk*, HINT 1999/2000
- Mytting, Ivar (ukjent): *Med viten og vilje – er risikoatferd hos skiløpere villet?*
Publisert på nettsidene til Den Norske Turistforening (DNT):
<http://www.turistforeningen.no/fjellsport/codeland/dokument/tromso/ivar.htm>
- Nilsen, T (1995): *Ulykker i friluftsliv*
Hovedfagsoppgave NIH, Oslo
- St.meld.nr.39 (2000-2001) *Friluftsliv – Ein veg til høgare livskvalitet*
Det kongelige miljøverndepartement
- Thelle, Dag S. (red.) (2001) *På den usikre siden – Risiko som forestilling, atferd og rettesnor.*
Cappel.en Akademisk Forlag, Oslo¹⁵
- Tordsson, Björn (2003) *Å svare på naturens åpne tiltale*
Dr. Scient avhandling NIH, Oslo
- Tordsson, Björn (2000) *Risikotakeren i lys av ulike paradigmer innen friluftsliv*
Paper til NFR-seminar, program for idrettsforskning, Lifjell Hotell 2000

---

¹⁵ Denne boka kom meg i hende etter at mellomfagsoppgaven var levert, men jeg velger likevel å føre den opp i litteraturlisten. Boka inneholder følgende artikler:
Vidar Enebakk: Skipsforlis, sjansespill og sannsynlighetsregning
Dag S. Thelle: Risikobegrepet i medisin og epidemiologi
Karl Halvor Teigen: Hvordan bedømmes risiko og sjanser i hverdagen
Gunnar Breivik: Risikoatferd og jakten på spenning
John-Arne Skolbekken: Risikoreduksjon på blå resept
Jeg tror boka er vel verdt en titt for den som er interessert i emnet!

Tordsson, Björn (1998) *God tur! Om sikkerhet, utfordring og vennskap med natur i nordisk friluftslivstradisjon.*

I: Bischoff, Annette (red): *Friluftsliv sikkerhet og ansvar.*
Høgskolen i Telemark og Norges Idrettshøgskole.

Vaagbø, Ola (1993) *Den norske turkulturen*
FRIFO

Verket, Lars (2003) *Kronikk: Personlig utvikling, utfordring og sikkerhet i friluftslivet*
Hjemmeeksamen i Friluftsliv, kultur og samfunn II våren 2003 ved HiT
<http://www.naturliv.no/oppg/ped.htm>

7 Vedlegg 1: Spørreskjema

Denne undersøkelsen skal rette søkelyset på friluftsliv og risiko. Jeg er ute etter hva slag friluftslivsaktivitet du bedriver, og hva du tenker rundt dette med risiko.

1. Kjønn:

Kvinne ▼

2. Alder:

3. Din friluftslivsaktivitet (hoved hvis flere):

4. Din definisjon av risiko:

5. Finn 5 ord som beskriver HVORFOR du bedriver din aktivitet, og skriv dem inn i prioritert rekkefølge:

1.

2.

3.

4.

5.

6. Har du skadet deg i din friluftslivsaktivitet?
(1 = liten/ingen skade/ 5 = alvorlig skade)

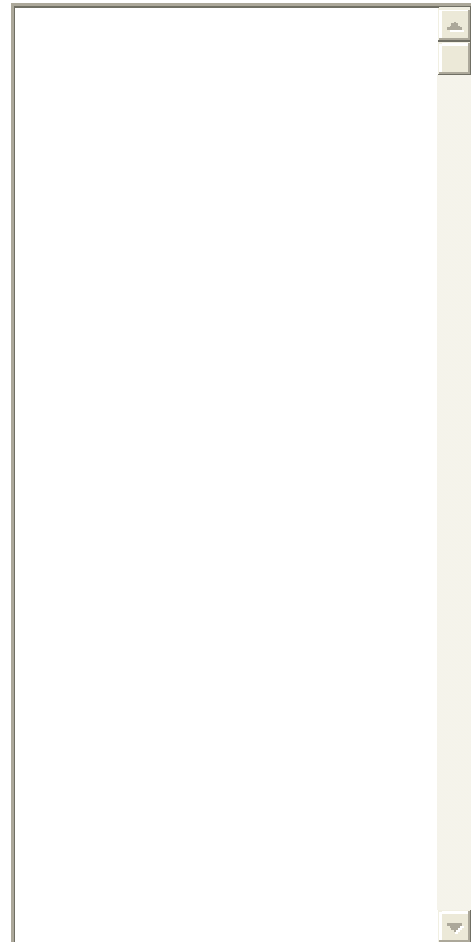
1 ▼

7. Har din holdning til risiko endret seg over tid?

Ja Nei Vet ikke

8. Hvis ja på spørsmålet over: Hvorfor har din holdning endret seg?

9. Har risiko verdi i seg selv?

Ja Nei Vet ikke